

Az Óbuda-csúcshegyi dűlőben a 20.841/2 hrsz. telken kiásott két honfoglaláskori sír.

1934. évi szeptember hó 24-én a Székesfőváros fölmérésével foglalkozó mérnökök (Sándor Ferenc és Kelemen László) az óbuda-testvérhegyi dűlőben végzett ásataim mellett haladván el, értesítettek, hogy a Csúcshegy aljában, az 525. sz. gula örkövének elhelyezése alkalmával egy emberi tetem alsó lábszár csontjaira és mellette a baloldalán ló-koponyára és lábszárcsontokra, továbbá két darab kengyelre és zablára akadtak. Lehozatván az említett darabokat, mindjárt láttam, hogy alighanem honfoglaláskori a megbolygatott sír.

Az előkészítő intézkedések megtétele után f. hó 27-én és 28-án két sírt tártunk fel. Először természetesen a nyomravezető már megbolygatott sírt.

Ebben a sírban talált tetem persze hiányos volt, amennyiben az alsó lábszárcsontokat az örkő időközben befejezett alapozási munkái alkalmával a lócsontokkal, kengyelekkel és zablával együtt már eltávolították. A térdtől kezdve fölfelé azonban érintetlen állapotban találtuk és tártuk fel. Férfi csontváza.

A koponya erősen szétesett állapotban volt. Nem lehetetlen, hogy harc közben buzogánnyal kapott ütés okozta sérülés folytán, a lágyszövetek elkorhadása után esett szét.

A tetem karja két oldalt kinyújtóztatva, a kéztő csontok, kéz- és lábujjak hiányoztak. Egyes ujjpereceket a felső lábszárak között találtunk. Teljes hosszát, mivel az alsó lábszárak már el voltak távolítva, nem mérhettük meg. A fejtetőtől a combcsontok végéig 1.17 m volt a hosszúsága. Ehhez hozzáadva az alsó lábszárcsontok hosszát — 34 cm-rt — 1.51 m mutatkoznék teljes magasságnak. Életkora Bartucz tanár úr megállapítása szerint 30—35 év körüli lehetett. A fej körülbelül 10 cm-rel magasabban feküdt, mint a test többi része. Átlagos mélysége a sírnak 0.80 m. A tetem kelet felé néz vagyis feje nyugatnak lába keletnek fekszik.

Érdekes és talán eddig *egyedülálló*, hogy a tetem bal oldalán az alsó kar közepétől lefelé, a csipő táján orrával a tetem feje felé egy *második lókoponyát* találtunk. Eleintén ezt a már megtalált lókoponya részeinek véltem. Ez a tévedés megmagyarázható, ha figyelembe vesszük, hogy az első lókoponyát teljesen összetörve kaptam kézhez. Éhik tanár úrral együtt végzett tüzetes vizsgálat során azonban kiderült, hogy bár hiányos, de kétségtelenül két lókoponyáról van szó. Főleg két ugyanazon állkapocs és azonos orrcsontrészek, valamint egyes fogak erre a *döntő* bizonyítékok. A második csak pusztán lókoponya, míg az elsőnél, amelyet a tetem alsó lábszára bal oldalán találtak, a ló alsó lábszárcsontjai is mellette voltak.

Azonkívül a tetemnél mind a két halánték táján nyílt ezüst gyűrűt leltünk, a jobb alkaron ruhafoszlányokat s a lapocka alsó végénél, a gerinc jobb oldalán, reá keresztben, egy fanyelű vaskést vagy árszerű szerszámot. A fának persze csak maradványai vannak rajta. Végül elszórta néhány rossz ezüsből való lemezödédék is akadt.

A jobb halántékon talált gyűrű, helyesebben fülbevaló alakja miatt érdemel említést. A gyűrű sodronyának egyik végére reá szorosan egy másik gyűrű van felfűzve és hozzáfórasztva, ehhez pedig egy üres fémgömb maradványa. Ez a fémgömb vagy bogycó a cikói, regölyi és keszthelyi avarkori leletekkel együtt talált fülönfüggőkön is látható. Fegyvert a késen kívül nem találtunk mellette.

Innen azután déli irányban kutató árkot ásva, középtől középig mérve 2·20 m távolságban megtaláltuk a *második* sírt. Ebben is férfi teteme feküdt. Kora Dr. Bartucz Lajos megállapítása szerint 20 éven aluli. Hossza a sírban mérve 1·32 m. A föltűnő kis méretet részben fiatal korának, részben annak lehet tulajdonítani, hogy a sírban fejével erősen előrehajolva feküdt és gerince is elgörcbült.

A tetem koponyája annyiban ép, hogy darabjai együtt maradtak, nincsenek összetörve, azonban a fej hátsó része a fejtetőtől lefelé, alighanem kardvágástól, olyképp van leszelve, hogy épen csak a koponya-csont hiányzik, a vágás az agyba alig hatolhatott.

A többi csontok épűgy, mint az első tetemnél is, erősen mállott állapotúak. A lábtöcsontok és lábujjak teljesen hiányoznak, a kezűjoknak is csak nagyrészt elporlott töredékeit leltük meg. Az alkar egymáshoz hajlítva a medencecsonton s így a kéz a gerinc két oldalán feküdt. A tetem fekvése 0·80 m mély a talajszíntől, a fej kissé magasabban előre hajolva, a gerinc megörcbülve, ugyancsak kelet felé néző.

Leletek: Az egyik kengyelt a tetem jobb oldalán a combcsont felső végénél 0·60 m mélységben, tehát kb. 15 cm-rel magasabban találtuk meg, mint a tetemet, helyesebben annak lábaszárát s a rajta fekvő csákányt vagy fokost. A másik kengyelt a bal térd tájékán, tőle 20 cm távolságban 0·80 m mélységben leltük. Mind a két kengyel úgyszólván teljesen ép. A kettő között középben, közel a bal combcsonthoz vaskarika feküdt. Talán a két kengyelt összekötő szíjjal volt kapcsolatban. Mind a két kengyelnek talpa 2·8—3·3 cm széles, ív alakú széle lefelé hajló, alul közép- és szélbordás, a bordák között enyhén hornyolt. A száruk laposak 0·8—1·0 cm szélesek és 3·5 mm vastagok, a fül hosszúkás négyszög alakú, a szárukhoz ívalakban csatlakozik. Felső éle 3·9—4·9 cm hosszú, az egyenestől kissé felfelé ívelően eltér. A fülnyílás ugyancsak hosszúkás négyszögű. Az előbb említett, vagyis a tetem jobb oldalán fekvő kengyel lapos szárainak egyik felén *bemélyesztett félkörös díszítések* s itt-ott *ezüstözés* nyomai láthatók. Mind a két száron a két soros félkörös díszítés vagy annak nyoma a talphoz való csatlakozástól majdnem a fülíg észrevehető. A kengyelszáruk másik fele síma, de ezüstözés nyoma ott is látszik.

Ez alatt a kengyel alatt a tetem jobb oldalán, egyik felével a jobb lábszár-csonton feküdt vasból készült harci csákánya, nyelével a fej felé. A nyél persze már elkorhadt. A csákány vasa elég vékony (az él közelében 2·5—3 mm, a köpű közelében sem több 5 mm-nél). Teljes hossza a felső

oldalán mérve 17·5 cm. Felső oldala közel egyenes, az alsó hajlott. A köpü kiálló, fönt és lent is félkörös görbületű. Mind a két szárának vége laposra formált, ívalakú éllel. A hosszabbik (a nyél középtől számítva 10 cm hosszú) szár éle 5 cm, élesre fenne, a rövidebbik szár éle 3·5 cm sarkos, de nincsen kifenne, zuzásra azonban alkalmas így is. Formájára, amennyire ezt rajzból egyáltalában meg lehet ítélni, talán legközelebb áll hozzá a kecskeméti, kisdobrai¹⁾ és nyirkarászi²⁾ csákány. *Határozottan harci fegyvernek látszik.*

A legérdekesebb azonban, hogy tőle 13·5 cm-nyire a fej felé a nyél irányában egy 24. cm átmérőjű, már erősen rozsdátt, hiányos vasgyűrű feküdt hozzáferrasztott, lefelé hajló 3 cm hosszú kampóval. A kampó lapos, lefelé szélesedő. A gyűrűhöz tapadva még a rozsdától vörösre festett nyél maradványa, amely azonban érintésre teljesen szétporladt. Kétségtelen tehát, hogy a kampó a csákánynak a legnagyobb valószínűség szerint a nyeregképára való felakasztására szolgált. *Eddig tudtommal egyedülálló lelet.*

Arra bizonyítékot, hogy a fokost még a közel multban is a nyeregképa elejére akasztották, a debreceni Déri Múzeum néprajzi gyűjteményében találtam. Itt ugyanis a XIX. századból való két csendbiztos-fanyereg látható. Ezeken elől a kápán, a bal oldalon az egyikén bőrkarika, a másikon bőrral bevont vasgyűrű látható. Ezek fokostartók, amelyeken a fokos nyelét keresztül dugták. Annyiban eltérő tehát ez az elrendezés a sírban találttól, hogy a karikába a fokos nyelét be kellett dugni, itt meg talán csak a kampót beleakasztani, ámbár elképzelhető az is, hogy a fokos nyelét a honfoglaláskori vitéz is átdugta a karikán s a kampós gyűrű csak arra szolgált, hogy a fokos le ne csússzon a fejéig a karikába, hanem egy tenyérszerű darabja a nyélnek szabadon maradjon és a vitéznek könnyebben a keze ügyébe essék.

A zabla egyszerű csikózabla, a koponya mellett balra feküdt összehajtott állapotban. Egyébként meglehetősen ép állapotban van. Az első sírban oldalszáras zabla volt, az oldalszárak azonban hiányoztak. Lehetséges, hogy fából vagy csontból voltak és elkorhadtak.

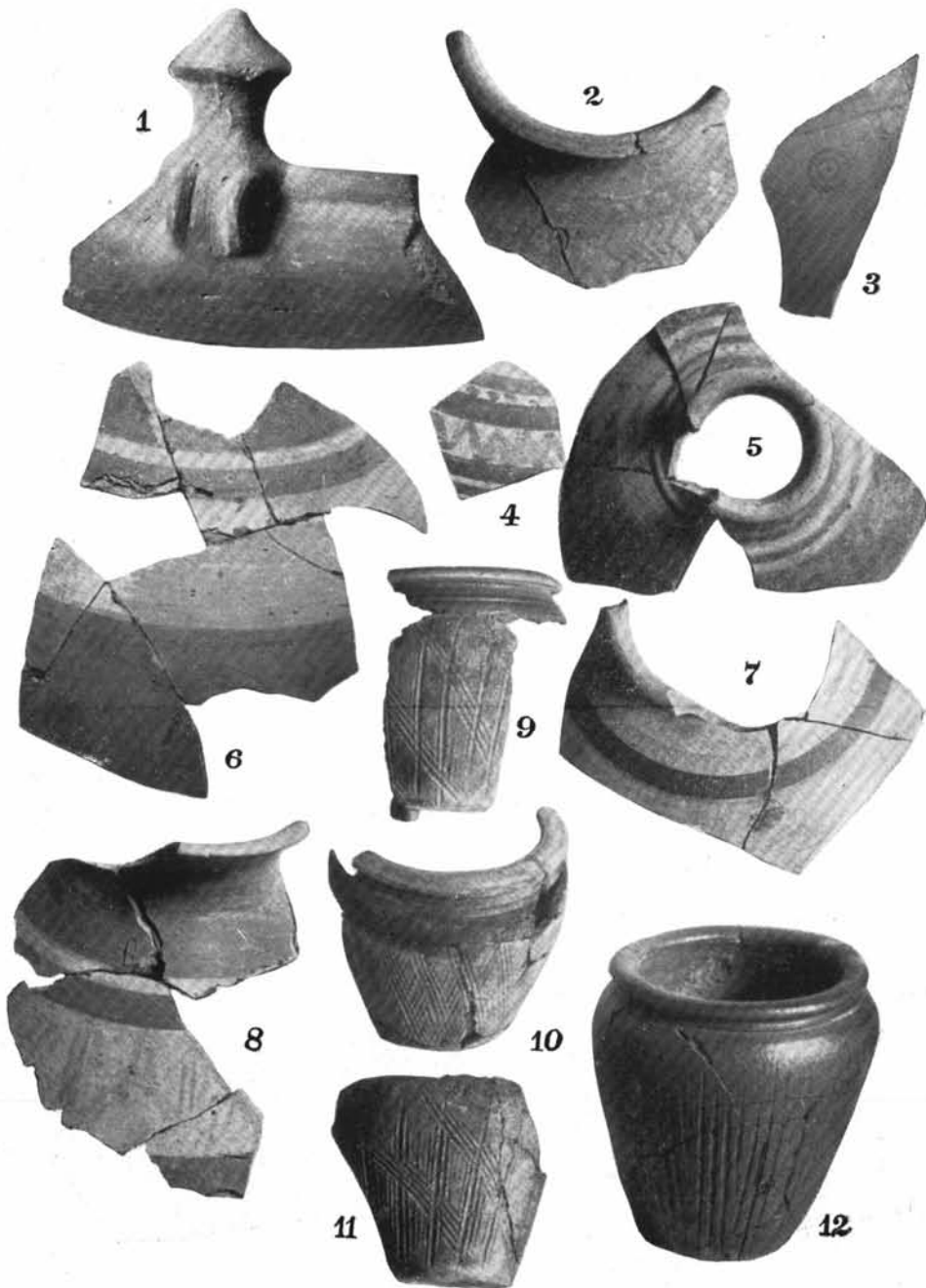
A kengyelek a kora honfoglaláskori pöröspusztai,³⁾ bodrogvécsi⁴⁾, csornai⁵⁾, pilini,⁶⁾ kótaji⁷⁾ és kenézlői⁸⁾ azonos leletekéhez hasonlítanak a legjobban.

A sírok mellékleteiből tehát annyit kétségtelenül megállapíthatunk, hogy azok kora honfoglaláskoriak és pedig valószínűleg a X. század első feléből valók.

Eddig Budapest területén csak három helyen találtak honfoglaláskori nyomokra: 1902-ben a Kuruclesi-dűlőben Tomka Emilné telkén. Ez később, így az Arch. Értesítőből⁹⁾, mint Lipótmezei is szerepel, de ez tévedés. Más terület ugyanis a Kurucles és más a Lipótmező, a kettőt nem lehet egymással összezavarni.

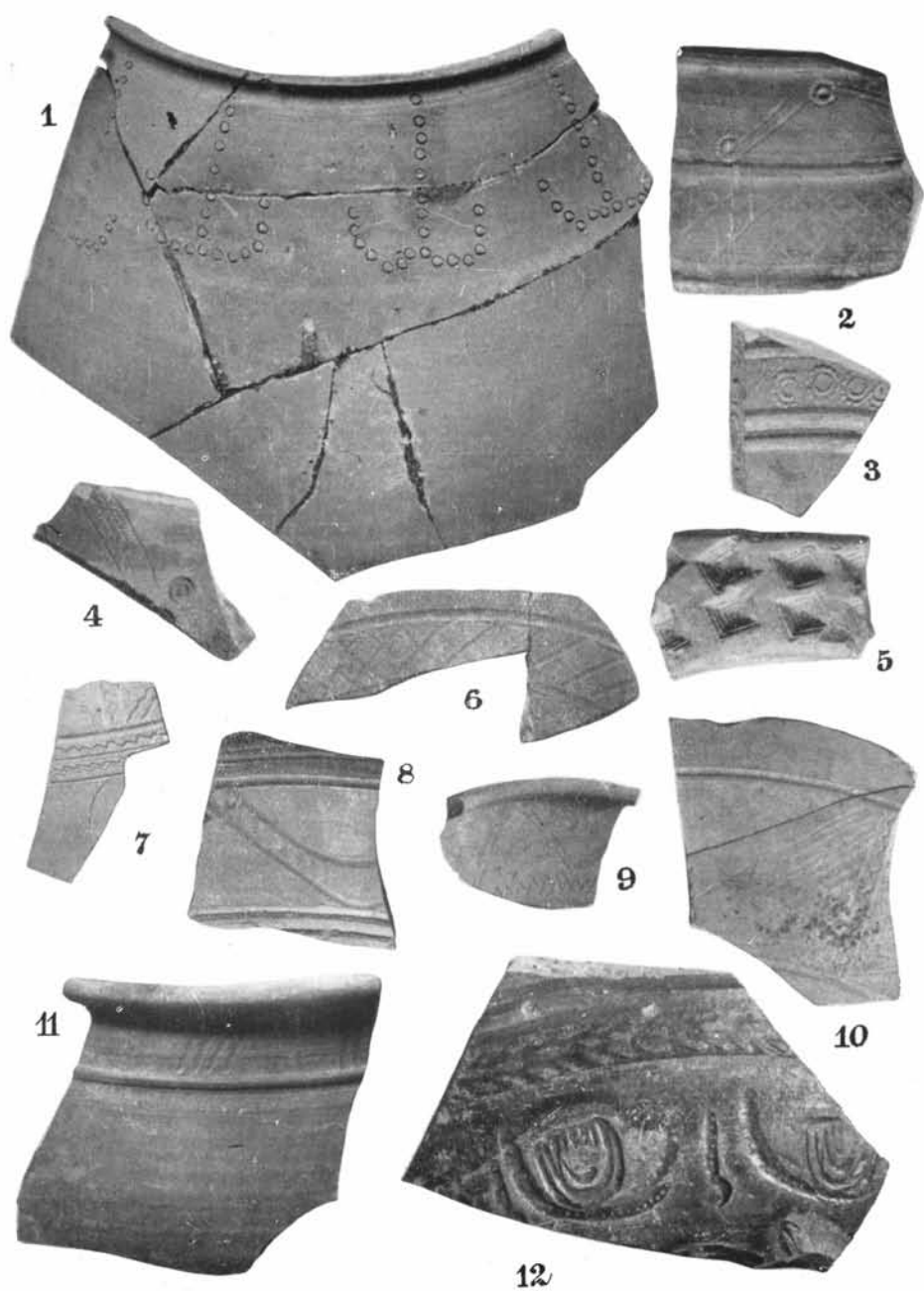
A telek fekvése eddig pontosan nem volt megállapítva. Erre legalább is a Nemzeti Múzeum iratai között¹⁰⁾ és a közlésekben¹¹⁾ semmi adat nincsen, bár minden iratot átnéztem.

Sikerült azonban kikutatnom a telekkönyvi hivatalban, hogy Tomka Emilnének a Kuruclesen 1902-ben 8 telke volt a Tároगतó-út és a mai

A késő La Tène-kultúra festett és grafitos edénytöredékei.

XI. TÁBLA

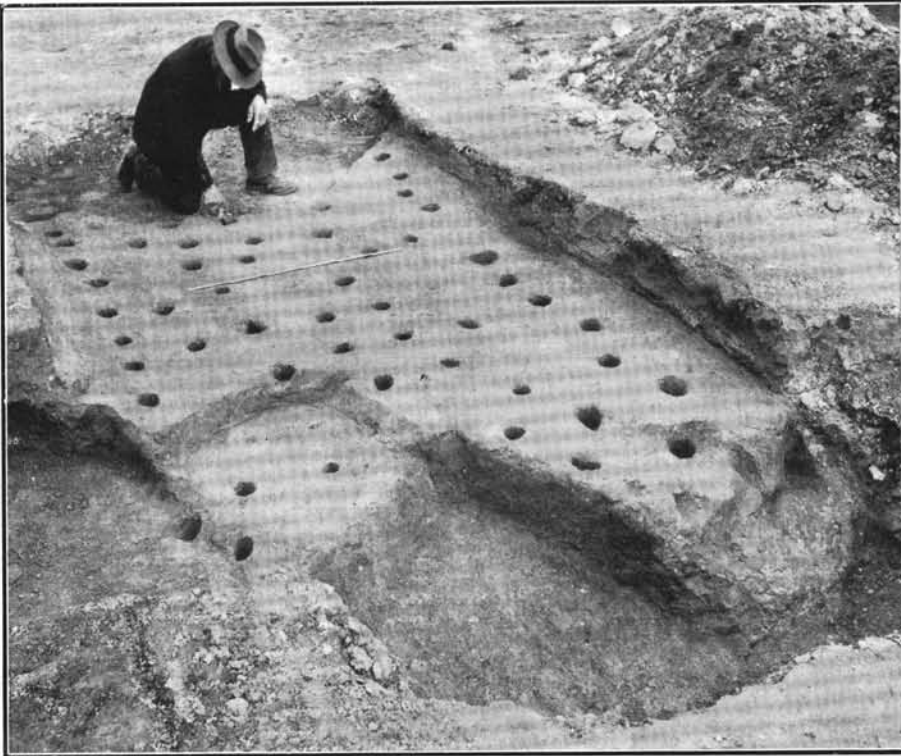

A késő La Tène-kultúra benyomott és simított díszei, Resatus edénytöredéke.

XII. TÁBLA

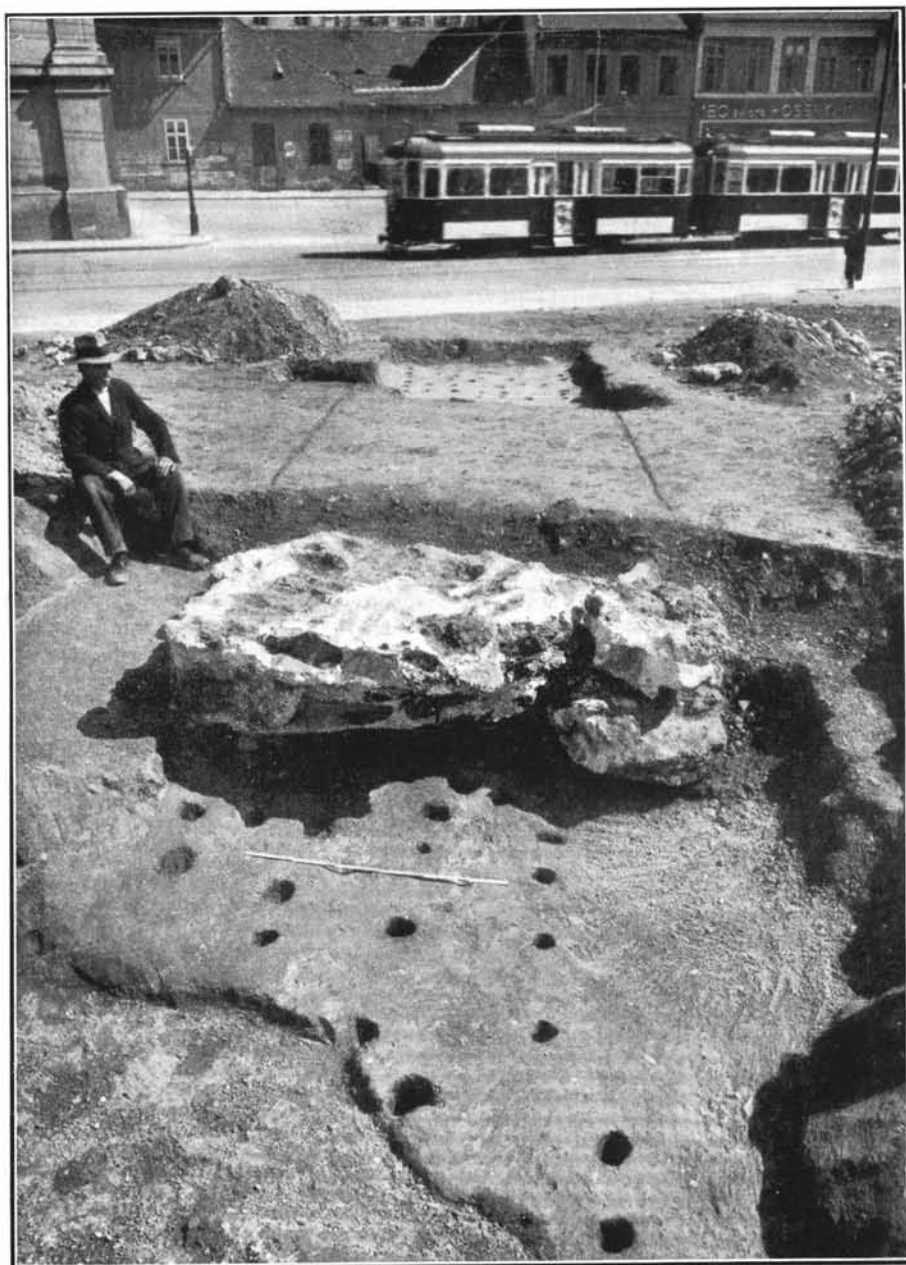

1. A gellérthegyi vízművek építésénél 1904-ben előkerült kerámia.

2. A tabáni óratorony alapozásának cölöplyukai.

XIII. TÁBLA

A tabányi őrtorony falmaradványa és az alapozás cölöplyukai.

XIV. TÁBLA

1. A 71. számú verem edényeinek egy része a XV. századból.

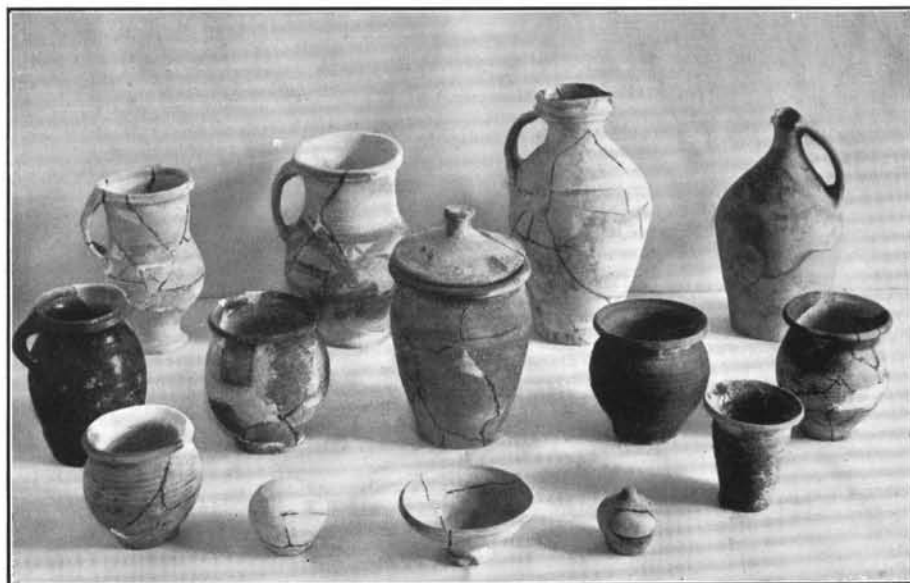

2. Az 51. számú verem kerámiaja a XVII. század elejéről.

XV. TÁBLA

1. A 32. számú verem ásás közben.

2. A 32. számú verem helyreállított edényei a XVI. századból.

2. számú sír délről nézve.

XVII. TÁBLA

1. számú sír délről nézve.

Széher-út között két egymástól nem messze fekvő összefüggő csoportban.¹²⁾ Az egyik csoportot, amelyet a Hidegkúti-út 48. sz. telektől — a Mátyás király vadászkastélya és Nyék község temploma lelőhelyétől ma csak a Tárogató-út választ el, 1907-ben megvették a Ferencrendi apácák s ott klostromot építettek. Az építés alkalmával, amint arról most értesültem, sok emberi csont került elő. *A legnagyobb valószínűség szerint* tehát a Nemzeti Múzeumnak átadott honfoglaláskori leletek is erről a telekcsoportról valók. Ez elég érdekes körülmény, amely arra enged következtetni, hogy volt idő, amikor *Nyék község erre is elhúzódt.*

1909-ben a Farkasréti temetőben akadtak honfoglaláskori leletekre.¹³⁾ Úgy ennél, mint az előbbinél azonban csak a leletek vagy azok egy része jutott szakavatott kezekbe, a helyszínét azonban szakértő soha sem látta, hiszen egyiknek a helye sincsen pontosan megállapítva.

Mult évben a pesti oldalon a Mexikói-úton került elő egy sír. Amint azonban dr. Nagy Lajos legutóbb megjelent tanulmányában¹⁴⁾ írja és ő maga is mondja, ez is már feldult állapotban volt.

Nem ok nélkül állíthatjuk tehát, hogy a sírok s különösen a 2. sír az *első*k, amelyek a honfoglalás korából *Budapest területén rendszeres ásatással* eredeti állapotban, *teljes egészükben kerültek napvilágra.*

A sírok közelében úgy én, mint az én munkám befejezése után dr. Horváth Tibor több kutatóárcot ástunk, de több sírt nem találtunk, bár a törmelékkúp eléggé kiterjedt fensíkszerű alakja nagyobb sírmezőre engedett következtetni. A talaj különben — eltekintve a felső, mintegy 30 cm vastag fekete termőföldrétegtől — keményen összeállott, apró — többnyire diónyi, mogyorónyi — mészmárga törmelék. Kutatómunka számára a legrosszabb anyagok egyike. A tetemeket alig lehetett a reájuk tapadó kövektől megszabadítani és megtisztítani. Három késünk ment ez alkalommal tönkre.

GARÁDY SÁNDOR

¹⁾ Hampel J. Alterthümer d. frühen Mittelalters in Ungarn I. 184. Fig. 454—455.

²⁾ Hampel J. A honfoglalási kor hazai emlékei. 71. 23. tábla.

³⁾ U. o. 99. XXXI. 2., 3. és Arch. Ért. 1872. VI. Szel Farkas. A pörösi sír, 42. old., 1. ábra.

⁴⁾ Arch. közl. 1873. IX. br. Nyáry Jenő. A pilényi Les hegyen talált csontvázakról. 21. old., 21. ábra. A leletek mellett Ludovicus pius (814—880) érmet találtak.

⁵⁾ Arch. Ért. 1889. IX. Lakner Ambró. A csornai leletekről, 269. V. tábla, 5. ábra.

⁶⁾ Arch. Ért. 1898. XVIII. dr. Szendrey János. A bodrogvécsi honfoglaláskori lelet, 10. old., I. tábla., 5. ábra és II. tábla 3.

⁷⁾ Hampel J. Újabb tanulmányok a honfoglaláskor emlékeiből. 121. 18. tábla 4. Arch. Ért. 1902., 299—300.

⁸⁾ Arch. Ért. XI.V. 1931. Fettich N. Adatok a honfoglaláskor archeológiájához. 53—57., 59. kép.

⁹⁾ Arch. Ért. XXII. 1902., 438. és 440.

¹⁰⁾ Orsz. Levéltár. M. Nemzeti Múzeum, 1902. év, 394. sz.

¹¹⁾ Arch. Ért. XXII. 1902., 440. és Hampel J. Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. II. 847.

¹²⁾ Telekkönyvi hivatal, budai telekkönyv 4532., 7059., 7153., 7355., 7621., 7764., 7790. és 7851. sz. betét.

¹³⁾ Jelentés a M. Nemzeti Múzeum 1909. évi állapotáról, 45. old.

¹⁴⁾ Tanulmányok Budapest multjából, III.: dr. Nagy Lajos, Pest város eredete, 18. l.